

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 338.24:330.341.1

*Проф. О.Є. Кузьмін, д-р екон. наук;
здобувач М.П. Офік; здобувач А.М. Чушак-Голобородько;
здобувач О.Л. Коломієць – НУ "Львівська політехніка"*

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ КООПЕРАТИВНИХ ВІДНОСИН У СИСТЕМІ КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ідентифіковано проблему формування кооперативних відносин між підприємствами під час побудови ними систем креативно-інноваційного розвитку, а також виділено і розкрито сутність принципів побудови кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств.

Постановка проблеми. В умовах посилення конкуренції єдиним раціональним шляхом досягнення очікуваних значень показників економічного розвитку є активізування креативних пошуків і реалізації інноваційних проєктів. Практика показує, що виконання цього завдання потребує наукового, виробничого і фінансового кооперування суб'єктів господарювання для прискорення отримання очікуваних результатів і зниження підприємницьких ризиків. Незважаючи на широке застосування кооперування на практиці підприємствами і досить велику кількість наукових праць, присвячених кооперуванню, на сьогодні немає системного науково-обґрунтованого підходу до побудови креативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств. Як наслідок, проблематичним є залучати інвестиційні ресурси, брати участь у формуванні інноваційних структур, реалізації інноваційних проєктів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд і аналізування наукових праць за проблемою [1-12] показав, що однією з основних причин відсутності системного науково-обґрунтованого підходу до побудови креативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств є неадекватність бачення різними науковцями загальних принципів формування кооперативних відносин. Ті принципи, які зазвичай наводять у науковій літературі, розкриті фрагментарно і не враховують взаємозв'язків між усіма елементами системи креативно-інноваційного розвитку підприємств.

Постановка цілей. Метою дослідження є виділити і розкрити сутність принципів побудови кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу. Побудова кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємства вимагають дотримання певних принципів, зокрема принципу узгодженості цілей і способів їхньої реалізації, раціоналізації ресурсного забезпечення креативно-інноваційного розвитку, забезпечення приросту креативно-інноваційного потенці-

алу, підвищення рівня трансферних можливостей суб'єктів кооперування, покращання їхньої інвестиційної привабливості, фінансової стійкості, зростання рівня якості машинобудівної продукції.

Сутність принципу узгодженості цілей і способів їхньої реалізації полягає у тому, що під час формування кооперативних відносин у формі створення договірних об'єднань їхні учасники повинні здійснювати побудову системи цілей, в якій цілі окремих суб'єктів мають не суперечити, а сприяти реалізації спільних цілей. Для досягнення такої узгодженості необхідно кілька умов, а саме: 1) загальні і локальні цілі мають бути конкретними, тобто чітко визначеними у просторі і часі; 2) суб'єкти кооперування повинні володіти спільною базою даних про їхній сучасний стан і перспективи співпраці; 3) обрання способів реалізації встановлених цілей має здійснюватись на засадах колективного формування управлінських рішень. Вказані умови, зазвичай, виконують на практиці шляхом створення спільної (інтегрованої) для суб'єктів кооперування автоматизованої системи інформаційного забезпечення. Без такої системи узгодження цілей і способів їхньої реалізації неможливе. На рис. 1. наведено інтегровану модель інформаційного забезпечення суб'єктів кооперування, яку доцільно впроваджувати для досягнення узгодженості цілей і способів їхньої реалізації.

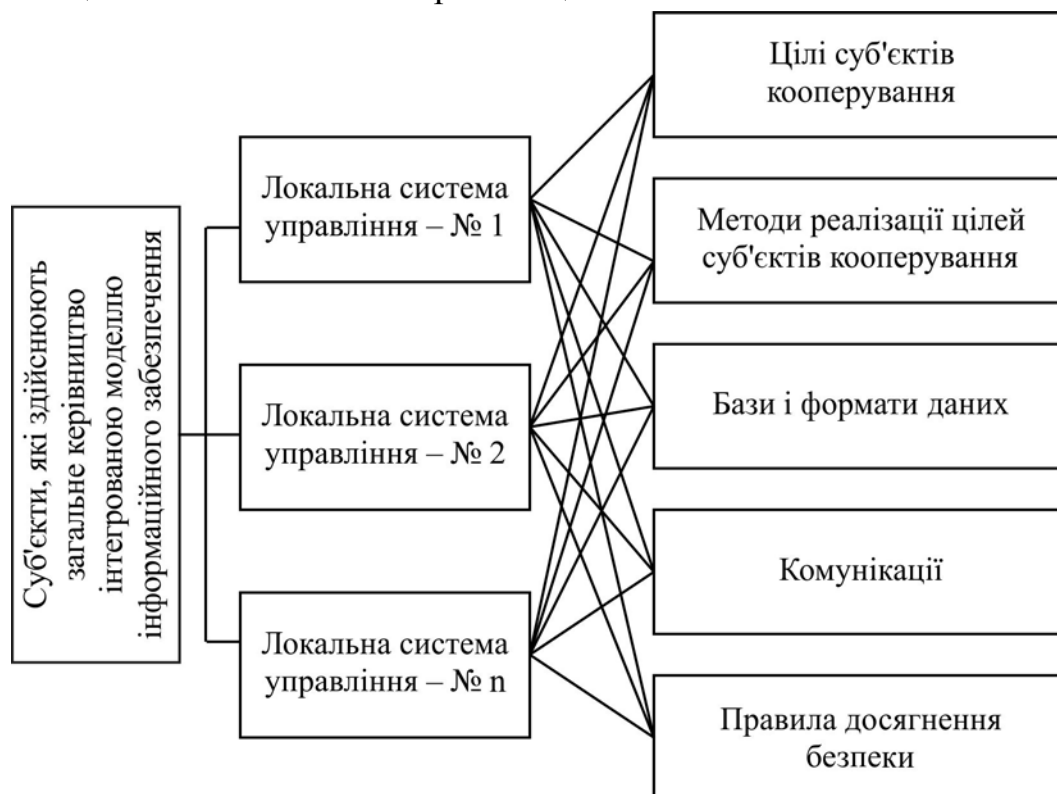

Рис. 1. Інтегрована модель інформаційного забезпечення суб'єктів кооперування, яку доцільно впроваджувати для досягнення узгодженості цілей і способів їхньої реалізації

Запровадження такої моделі є досить проблематичним за будь-якої форми кооперування, проте особливо важко її застосувати суб'єктам, які об'єднуються на договірних умовах. Фахівці стверджують, що у суб'єктів договірних об'єднань узгодженість інтересів є дуже кон'юнктурною. Через це ступінь довіри один до одного досить низький. Як наслідок, спроба створити

постійно обновлювані загальні для усіх суб'єктів кооперування бази даних – майже нереальне завдання. Керуючись власними інтересами і потребою безпеки, суб'єкти договірних відносин здебільшого не погоджуються на формування спільних баз даних і дотримання спільних правил безпеки в управлінні кооперативним утворенням. Щодо кооперативних формувань, які створені шляхом статутного і стихійного кооперування, то інтегровані моделі інформаційного забезпечення суб'єктів кооперування зустрічаються у них достатньо часто.

Це пов'язано з тим, що в цих кооперативних утвореннях системи управління побудовані вертикально, тобто існує чітка ієрархія, яка передбачає конкретну субординацію відносин у середині кооперативного утворення. У таких об'єднаннях, як корпорація, концерн, консорціум, кооператив, змішаний холдинг відсутність хоча б одного з елементів інтегрованої моделі неможливе, оскільки власники таких кооперативних утворень повністю володіють юридичними правами, пов'язаними з використанням ресурсів організації і набувають усіх відповідних до діючого законодавства зобов'язань, що забезпечує необхідну ієрархізованість і субординованість в управлінні.

Щодо принципу раціоналізації ресурсного забезпечення креативно-інноваційного розвитку, то треба зазначити, що на різних етапах інноваційного процесу економічна ефективність використання ресурсів креативно-інноваційного розвитку різна, тому критерії раціональності використання ресурсів на кожному з етапів креативно-інноваційного розвитку мають відрізнитись. У цьому випадку, на етапі проведення НДДКР раціональність використання ресурсів доцільно оцінювати на засадах аналізу результатів креативних пошуків, на етапі виробництва і споживання інноваційної продукції раціональність необхідно вимірювати шляхом ідентифікування кількості бракованої продукції, понаднормативних витрат матеріалів, виявлення терміну простою виробничого обладнання тощо. Своєю чергою, на етапі удосконалення та модифікації інноваційної продукції критерієм раціональності використання ресурсів є тривалість періоду життєвого циклу інноваційної продукції. Дотримання цих критеріїв суб'єктами кооперування під час розвитку інноваційної діяльності сприятиме: диференційованому в часі і просторі бюджетуванню інноваційних проектів; реалістичності оцінювання витрат на розроблення і реалізацію інновацій; всебічності аналізу резервів підвищення раціональності використання витрат на розвиток інноваційної діяльності підприємств; обґрунтованості рішень щодо продовження або завершення роботи над конкретними інноваційними проектами; адекватності оцінювання грошових потоків за фазами інноваційного процесі підприємства тощо.

Одним з важливих принципів кооперування в системі креативно-інноваційного розвитку машинобудівних підприємств є забезпечення приросту креативно-інноваційного потенціалу. Креативно-інноваційний потенціал – це сукупність інтелектуальних, виробничих, фінансових та інших можливостей організації щодо формування інноваційних ідей, впровадження інноваційних технологій і створення інноваційної продукції. Креативно-інноваційний потенціал є факторною ознакою креативно-інноваційного розвитку. З огляду на це, сутність зазначеного принципу полягає у тому, що формування коопера-

тивних відносин має базуватись на умовах активізування процесу пошуку інноваційних ідей, набуття досвіду суб'єктами кооперування у створенні об'єктів інтелектуальної власності, забезпеченні альтернативних механізмів реалізації інновацій тощо. Креативно-інноваційний потенціал машинобудівного підприємства, з одного боку, є факторною ознакою креативно-інноваційного розвитку, тобто сукупністю умов, необхідних для розроблення і запровадження інновацій, а, з іншого боку, формування креативно-інноваційного потенціалу відбувається під час і внаслідок креативно-інноваційного розвитку підприємства. Таким чином, "креативно-інноваційний потенціал" та "креативно-інноваційний розвиток" є поняттями, які взаємодоповнюють одне одного. З позицій сучасної теорії інформатизації суспільства, а також положень теорії систем, взаємодію вказаних категорій можна описати моделлю системи типу "зворотний зв'язок" (рис. 2). Як бачимо, наведена модель демонструє систему, в якій параметри, що характеризують її стан, взаємовпливають один на одного. Як наслідок, будь-яка дія над системою неминуче призводить до змін кожного з її параметрів. Користуючись наведеною моделлю для пояснення взаємодії наведених вище понять, доцільно відзначити, що формування інноваційних ресурсів суб'єктами кооперування, як процес створення креативно-інноваційного потенціалу, певною мірою є ознакою креативно-інноваційного розвитку підприємства.

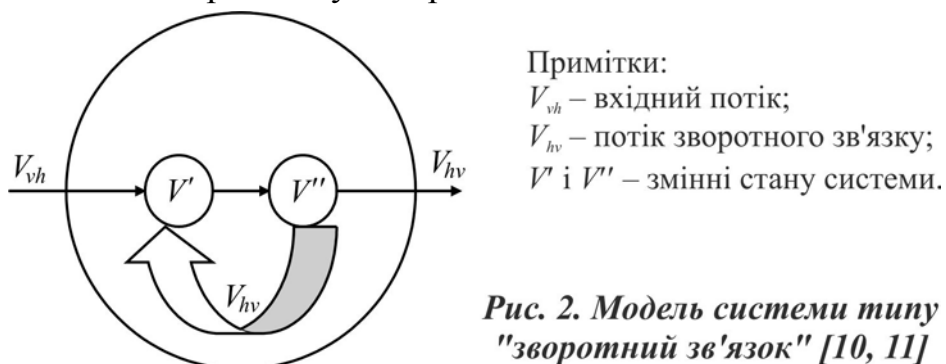

Рис. 2. Модель системи типу "зворотний зв'язок" [10, 11]

Свою чергою, реалізація суб'єктами кооперування програм креативно-інноваційного розвитку, незалежно від рівня їхньої ефективності, є ознакою приросту креативно-інноваційного потенціалу. У цьому випадку, рівнем ефективності інноваційної діяльності можна знехтувати, оскільки факт реалізації програм креативно-інноваційного розвитку забезпечує суб'єктам кооперування досвід у реалізації інновацій і певні професійні навички, які є важливими складниками креативно-інноваційного потенціалу, тобто репрезентують здатність суб'єктів кооперування створювати інноваційні ідеї і реалізовувати їх. Закономірно виникає питання – як здатності пов'язані з можливостями? Результати емпіричних досліджень, які здійснювали методами спостереження і порівняння, дають підстави стверджувати, що креативно-інноваційний потенціал є сукупністю здатностей і можливостей. Здатності вказують на наявність досвіду і вміння розробляти інноваційні ідеї та їх реалізовувати, а можливості є сукупністю економічних, правових, соціальних та інших умов, які необхідні для практичного використання наявного досвіду і вмінь. Одним із принципів кооперування в системі креативно-інноваційного розвитку підприємств є підвищення рівня трансферних можливостей суб'єктів ко-

оперування. У цьому випадку, під трансферними можливостями розуміємо наявність у підприємства усіх необхідних умов для реалізації інноваційної продукції, науково-технічної інформації у формі прав інтелектуальної власності, фінансових ресурсів іншим суб'єктам господарювання. Під необхідними умовами для реалізації трансферу доцільно розуміти наявність: об'єктів трансферу; комунікацій із потенційними реципієнтами інноваційної продукції, науково-технічної інформації, фінансових ресурсів; кадрів відповідної кваліфікації, які можуть надавати технологічну, інженерну, фінансову та іншу консультаційну допомогу отримувачам об'єктів трансферу. Сутність цього принципу полягає у тому, що внаслідок кооперування зазначені вище умови повинні покращуватись, тобто має розширюватись перелік об'єктів трансферу, комунікаторів і комунікаційних каналів, способів і джерел отримання та передачі інформації, чисельність і рівень професійної підготовки інженерів, технологів, фінансистів, маркетологів тощо. На рис. 3 наведено динамічну модель використання машинобудівним підприємством його трансферних можливостей. Перший етап наведеної моделі передбачає створення науково-технологічної інформації, інноваційної продукції, або акумулювання фінансових ресурсів, які можуть бути передані іншим суб'єктам господарювання у форму інвестиції або кредиту. Наявність об'єкта трансферу є підставою для переходу до другого етапу моделі, тобто пошуку потенційних отримувачів об'єктів трансферу. Цей процес охоплює встановлення цілей трансферу власниками (2.1) і реципієнтами (2.2) об'єктів трансферу, обумовлення умов передачі об'єктів трансферу (2.3) і укладання трансферної угоди. На третьому етапі наведеної моделі власник об'єкта трансферу, відповідно до укладеного контракту, передає цей об'єкт реципієнту, своєю чергою реципієнт виконує свої зобов'язання перед власником об'єкта трансферу, тобто здійснює оплату трансферу, виконує інвестиційні або кредитні зобов'язання (четвертий етап).

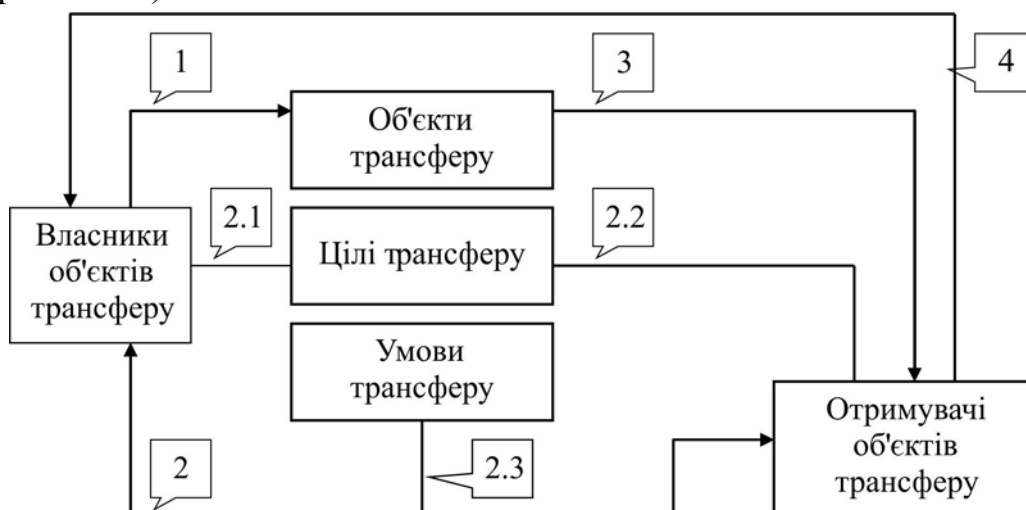

Рис. 3. Динамічна модель використання машинобудівним підприємством його трансферних можливостей

Важливим принципом побудови кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємства є покращання їхньої інвестиційної привабливості і фінансової стійкості. Багато науковців фінансову

стійкість підприємства розглядають як один із факторів інвестиційної привабливості, проте у виконуваному дослідженні доцільно цей фактор виокремлювати як автономний. Підставою для цього є таке: 1) стратегічні інвестори, які інвестують у підприємства з метою отримання контролю над активами, зазвичай, застосовують агресивні стратегії. Особливістю їх застосування є те, що інтереси потенційного реципієнта не враховують інвестори. З огляду на це, для стратегічних інвесторів інвестиційно-привабливими є фінансово-несприятливі підприємства з максимально низькою ринковою вартістю активів; 2) спекулятивні інвестори, а також кредитори, навпаки, вкладають кошти тільки в ті об'єкти, які характеризуються високим рівнем фінансової стійкості, низьким рівнем ризику, пов'язаного з отриманням доходів і стабільно високою ринковою вартістю активів. Для цієї категорії інвесторів і кредиторів саме вказані параметри визначають інвестиційну привабливість реципієнтів.

На рис. 4 наведено причинно-наслідкові зв'язки між цілями інвесторів та реципієнтів, управлінськими рішеннями щодо інвестування та кредитування і факторами, які впливають на їхню реалізацію.

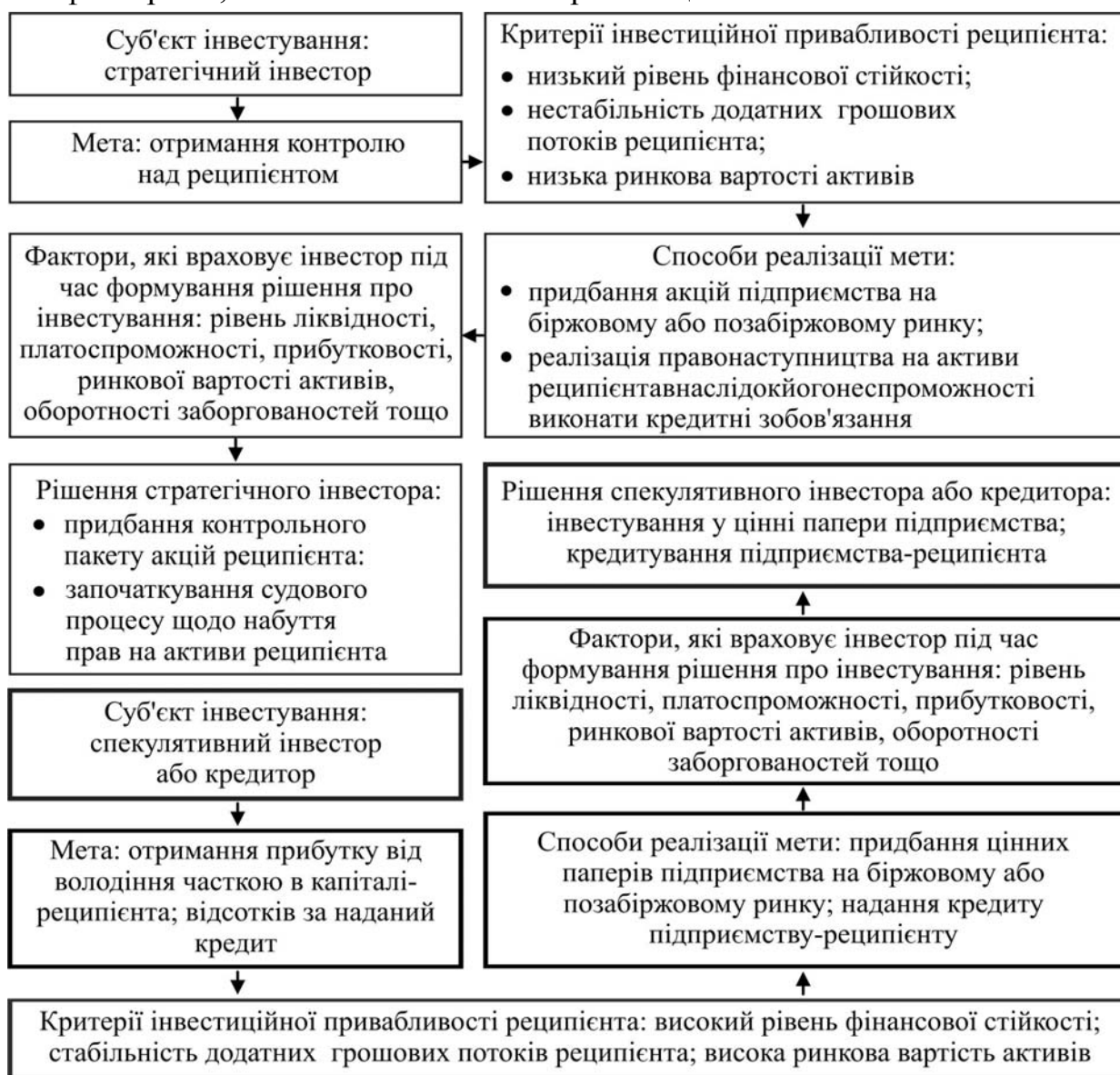

Рис. 4. Причинно-наслідкові зв'язки між цілями інвесторів та реципієнтів, управлінськими рішеннями і факторами, які впливають на їхню реалізацію

Дотримання суб'єктами кооперування цього принципу сприятиме полегшенню залучення інвесторів і кредиторів до реалізації програм креативно-інноваційного розвитку, прогнозованості реалізації інвестиційних проектів, збалансованості інвестиційних портфелів, зниженню ризиків, пов'язаних із кооперуванням тощо.

В умовах посилення конкуренції, насичення ринку однорідною продукцією, активізування інноваційної активності виробників важливим принципом кооперування є зростання рівня якості машинобудівної продукції, тобто покращання її властивостей, які зумовлюють придатність цієї продукції задовольняти певні потреби відповідно до її функціонального призначення [1, с. 68]. Петрович Й. зазначає: "... забезпечення відповідної якості продукції охоплює комплекс завдань, які вирішують протягом усього циклу в системі створення й освоєння нової техніки, виробничого й експлуатаційного циклів, враховуючи при цьому тривалість життєвого циклу продукції ... у межах єдиного завдання забезпечення якості продукції у кожному із названих циклів є свої часові завдання і свої методи та механізми їх вирішення..." [9, с. 203].

Реалізація цього принципу суб'єктами кооперування забезпечуватиме: покращання рівня конкурентоспроможності продукції суб'єктів кооперування, розвитку використовуваних ними систем управління, креативному розвитку персоналу взаємодіючих підприємств, покращанню довіри у споживачів та іміджу серед бізнес-партнерів тощо.

Висновки. Принципи формування кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств є загальними вихідними положеннями, дотримання яких суб'єктами кооперування забезпечить їм своєчасність і повноту отримання очікуваних значень показників економічного розвитку. Їх застосування на усіх етапах інноваційного процесу дасть змогу суб'єктам кооперування раціонально використовувати креативно-інноваційний потенціал і уникати конфліктів щодо реалізації індивідуальних бізнесових інтересів.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно здійснювати у напрямку формування алгоритмів реалізації принципів побудови кооперативних відносин у системі креативно-інноваційного розвитку підприємств, які були б адаптовані до змін умов внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єктів кооперування.

Література

1. Бондаренко С.Г. Основи технології машинобудування / С.Г. Бондаренко. – Львів : Вид-во "Магнолія 2006", 2007. – 500 с.
2. Зінкевич Д.К. Сутність креативного менеджменту і результативність креативних рішень у сфері інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств / С.В. Князь, Ю.О. Андріанов, Д.К. Зінкевич // Збірник наукових праць Львівського НУ ім. Івана Франка. – Вип. 19. Формування ринкової економіки в Україні. – Львів. – 2009. – С. 290-299.
3. Князь С.В. Проблеми оцінювання і формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств : монографія / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, Ю.В. Андріанов. – Львів : Вид. дім "Укрпол", 2008. – 326 с.
4. Князь С.В. Трансферний потенціал інноваційного розвитку машинобудівних підприємств : монографія / С.В. Князь. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 332 с.

5. Кузьмін О.Є. Інноваційні програми машинобудівних підприємств: креативні рішення і моделі їх трансферного забезпечення : монографія / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, Л.Й. Гнилянська, Д.К. Зінкевич. – Львів : Вид-во "СПОЛОМ", 2010. – 345 с.

6. Кулик Ю.Р. Креативні рішення щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем / С.В. Князь, Ю.Р. Кулик, Д.К. Зінкевич // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Вип. 640. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів. – 2009. – С. 298-304.

7. Малиновський Ю.В. Стратегія інноваційної діяльності машинобудівних підприємств: особливості формування, реалізації та оцінювання : монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, Ю.В. Малиновський. – Львів : Вид. дім "Укрпол", 2009. – 198 с.

8. Мельник Л.І. Активізування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств : монографія / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, О.Й. Вівчар, Л.І. Мельник / за наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. – Стрий : ТЗОВ "Укрпол", 2005. – 250 с.

9. Петрович Й.М. Організування промислового виробництва / Й.М. Петрович. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 328 с.

10. Старіш О.Г. Теорія відкритих систем як парадигма процесів глобального розвитку / О.Г. Старіш. – Сімферополь : Вид-во "Універсум", 2003. – 140 с.

11. Старіш О.Г. Системологія / О.Г. Старіш. – К. : Вид-во ЦНЛ, 2005. – 232 с.

12. Тувакова Н.В. Інвестиційна та інноваційна діяльність : монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнецова / за наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.

Кузьмін О.Є., Офік М.П., Чушак-Голобородько А.М., Коломиец О.Л.

Принципы построения кооперативных отношений в системе креативно-инновационного развития предприятий

Идентифицирована проблема формирования кооперативных отношений между предприятиями во время построения ими систем инновационного для креатора развития, а также выделена и раскрыта сущность принципов построения кооперативных отношений в системе креативно-инновационного развития предприятий.

Kuz'min O.Ye., Ofik M.P., Chushak-Goloborod'ko A.M., Kolomiyec O.L.

Principles of construction of cooperative relations are in system of development of creative and innovative of enterprises

The problem of forming of cooperative relations is identified between enterprises during a construction by them systems of creative and innovative development, and essence of principles of construction of cooperative relations is selected and exposed in the system of development of creative and innovative of enterprises.

УДК 658.1

Доц. Н.І. Горбаль, канд. екон. наук;

доц. С.Б. Романишин, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано сутність та особливості функціонування систем управління конкурентоспроможністю (КСП) у світі та в Україні. КСП підприємства розглянуто як систему, що складається з чотирьох підсистем: цільової, ресурсної, процесної і результативної. Рекомендовано застосування адаптивних стратегічно-орієнтованих систем управління КСП.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, система управління конкурентоспроможністю.

Постановка задачі. Управління КСП – відносно нова сфера для українських підприємств. Становлення ринкової економіки в Україні зумовлює зміни в системі управління підприємствами, адекватні зовнішньому конку-